

Samenvatting

AWT-advies nummer 68 *Openheid van zaken – Beleid voor Open innovatie*

1. Onderwerp en vraagstelling advies

Dit advies gaat over de trend van Open innovatie en de beleidsconsequenties die daaraan verbonden dienen te worden. Open innovatie betreft het verschijnsel dat innovatieprocessen in het bedrijfsleven steeds meer tot stand komen door samenwerking van verschillende soorten partijen en door betrokkenheid van gebruikers bij de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten. Door over de grenzen van hun eigen bedrijf te kijken, krijgen bedrijven eerder en beter zicht op innovatieve ideeën, kennis en technologieën dan wanneer zij alleen op eigen bronnen zouden vertrouwen.

Open innovatie geeft dus in essentie weer dat bedrijven in toenemende mate innoveren in interactie met andere partijen. In dit advies staan twee vragen centraal:

1. Wat zijn trends in de innovatiepraktijk van bedrijven in Nederland; is er sprake van een toename in Open innovatie?
2. Welke aanpassingen in (innovatie)beleid zijn gewenst om goed in te spelen op de ontwikkelingen in de innovatiepraktijk van bedrijven?

Voor het antwoord op vraag 1 gaat het advies beschrijvend en analyserend te werk, met als doel het concept Open innovatie te verhelderen. Vraag 2 wordt beantwoord op basis van een analyse van de belangrijkste knelpunten die bedrijven ervaren bij Open innoveren. Daaruit komt een aantal beleidsvraagstukken naar voren, waarover het advies vervolgens aanbevelingen formuleert.

2. Open innovatie in een Nederlandse context: redenen en vormen

Open innovatie is een betrekkelijk recente term uit de managementliteratuur die zich vooral op grote Amerikaanse bedrijven richt. In dit advies gaan we op zoek naar Nederlandse voorbeelden van Open innovatie. Het blijkt dat ook hier bedrijven voortdurend bezig zijn met strategische herpositionering. In dat proces stellen zij zich vragen als: waarmee gaan wij ons geld verdienen, welke kennis, competenties en componenten hebben we daarvoor nodig, ontwikkelen wij die zelf of zoeken wij die elders, en met wie moeten wij daartoe allianties sluiten? Het resultaat is dat bedrijven steeds meer in netwerken opereren en hun innovatieprocessen in toenemende mate openstellen voor inbreng van andere partijen. Om beter te begrijpen waarom bedrijven dit doen, bekijken we eerst de drijfveren voor Open innovatie.

Wat drijft bedrijven tot Open innoveren?

De belangrijkste drijfveer is de *need for speed* in innovatie. Willen bedrijven de mondiale concurrentie aan blijven kunnen, dan zullen zij steeds sneller en effectiever moeten innoveren. Daarbij komt de toenemende complexiteit van producten en dienstverlenende processen • denk bijvoorbeeld aan de onderlinge afhankelijkheden van organisaties bij het verlenen van diensten over de mobiele telefoon. Dit hangt samen met veranderingen op de markt in de richting van een belevingseconomie. De toenemende welvaart zorgt voor veeleisende consumenten die maatwerk verlangen. Maar zij zorgt ook voor meer kennis en engagement bij klanten • soms in die mate dat zij mee gaan innoveren. De vlucht die ICT als *enabling technology* heeft genomen, maakt de voor Open innovatie vereiste samenwerking tussen partijen ook mogelijk. Zeker nu er sprake is van convergentie van een aantal technologieën (bio-, nano- en informatietechnologie). Samenwerking over sectoren heen krijgt en biedt daardoor steeds meer kansen. Tot slot is het kennislandschap buiten bedrijven ook flink veranderd, niet in de laatste plaats door overheidsbeleid dat is gericht op het laten stromen van kennis. Kennisinstellingen hebben een andere positionering gekregen met een sterkere gerichtheid op valorisatie. Maar ook kleinere, private, kennisintensieve partijen zijn een grotere rol gaan spelen in het kennislandschap.

Antwoord een scala aan vormen van Open innovatie

Bovenstaande ontwikkelingen betekenen voor innovatieprocessen in de praktijk van Nederlandse bedrijven dat de klant nog sterker centraal is komen te staan. Dit in plaats van de eigen technologie of kennis. R&D is dan ook vaak niet meer het startpunt van innovatie. Bovendien organiseren bedrijven hun innovatieproces veel sterker integraal en cyclisch, met daarin terugkoppelingsmomenten en beslissingen over in- en uitstroom van input. In Nederland heeft dit geleid tot een breed palet aan ontwikkelingen in de innovatiepraktijk. Dat palet valt te karakteriseren als Open innovatie. Verbindend element daarin is, dat bedrijven niet meer alleen innoveren, maar in samenwerking met andere partijen. In de dagelijkse praktijk neemt dat verschillende vormen aan:

- Verticale allianties in ketens, met toeleveranciers en afnemers. Vaak is hier sprake van één grote, dominante speler, die de allianties definieert.
- Horizontale allianties tussen concurrenten, vooral om gezamenlijk een standaard te zetten.
- Horizontale allianties tussen partijen in verschillende branches, zoals Philips met Sara Lee voor de Senseo.
- Het delen van resources en faciliteiten tussen verschillende partijen, zoals op een open campus.
- Allianties met publieke kennisinstellingen, te zien aan een groei in publiek-private samenwerkingsverbanden, zoals rond de voedingsindustrie.
- Investeren in andere bedrijven met Corporate Venture Capital, inclusief participatie in VC-fondsen en actief *spin off* en *spin in*-beleid zoals bij DSM.
- Een bloeiende handel in octrooien en licenties. Handelen in Intellectueel Eigendom, een activiteit die in de VS al een enorme vlucht heeft genomen, maar ook in Europa en Nederland aan een opmars bezig is.
- Samenwerking zoeken met gebruikers, door creatief hun wensen en ideeën voor innovaties te onderzoeken of hun vernieuwingen van producten en processen over te nemen.
- Het vrijgeven van Intellectuele eigendomsrechten • octrooien en licenties • aan open gemeenschappen, zoals bijvoorbeeld IBM heeft gedaan.

Conclusies over de variëteit aan Open innovatie

Open innovatie is ook in Nederland een duidelijk herkenbare trend. Het is zeker niet nieuw, maar neemt wel in belang, intensiteit en diversiteit van verschijningsvormen duidelijk toe. Juist de grote bedrijven, de multinationals, zijn hierin actief. Het Midden- en kleinbedrijf is al langer op een meer samenwerkende, open manier aan het innoveren. Dat kan bij hen ook niet anders; zij hebben nooit de mogelijkheid gehad om volledige innovatietrajecten binnen hun bedrijf uit te voeren. Bedrijven ondernemen vaak meerdere van de hierboven beschreven activiteiten tegelijkertijd; het is niet *of-of* (of corporate venture capital aanwenden, of faciliteiten delen) maar vaak *en-en* (horizontale allianties sluiten met én andere bedrijven, én met open communities). De variëteit en de complexiteit van innovatieprocessen nemen daardoor toe. Open innovatie heeft nadrukkelijk betrekking op alle aspecten van het innovatieproces: marktintroductie, kennisontwikkeling, productie, proto-typing of vernieuwing van het business model. In iedere fase van het innovatietraject maken bedrijven de keuze meer of minder open te opereren. Open innovatie gaat dus nadrukkelijk om méér dan alleen gezamenlijk onderzoek verrichten. Recht doen aan Open innovatie vergt daarom een visie op het gehele innovatietraject, tot en met de wisselwerking met klanten.

Het woord 'open' in Open innovatie is in veel verschijningsvormen op te vatten als: 'meer open dan in het verleden' en met meer betrokkenheid van partijen van buiten het eigen bedrijf. Veel allianties stellen zelf echter weer hun eigen grenzen en uitsluitingcriteria vast voor partijen buiten het samenwerkingsverband. Die allianties functioneren dan weer als gesloten constellaties. Deze dynamiek maakt het voor bedrijven van cruciaal belang in welke samenwerkingsrelaties ze deelnemen. Immers: deelname aan één bepaald netwerk betekent vaak dat men niet meer welkom is in een ander. Het zijn in toenemende mate netwerkconstellaties die met elkaar concurreren. Over het algemeen is er geen sprake van geheel Open innovatieprocessen in de zin van 'voor ieder toegankelijk en vrij beschikbaar'. Niettemin zijn er ook constellaties te vinden waar 'open' wel volledig open of 'openbaar' betekent. Daarin maken partijen hun kennis, vindingen en innovaties openbaar zonder er exclusieve rechten op te vestigen.

Nadere analyse en reflectie: drie vormen van Open innovatie

De verschijningsvormen van Open innovatie overziend, zijn er twee dimensies waarop zij gesitueerd kunnen worden: (a) de aard en mate van openheid voor andere partijen, en (b) de mate van openheid van het innovatieproces zelf, zowel wat opzet als wat uitkomsten betreft. Aan de hand van deze twee dimensies tekent zich een spectrum af aan manieren waarop bedrijven Open innoveren •

van markt tot meent. In dit spectrum onderscheidt de AWT drie hoofdstijlen: Inkopend innoveren, Collaboratief innoveren en Openbaar innoveren.

Inkopend innoveren

Bij inkopend innoveren verloopt de interactie van bedrijven met andere partijen in het kennislandschap via het inkopen van input voor het innovatieproces. Vragers en aanbieders van kennis, intellectuele eigendomsrechten en innovaties vinden elkaar en maken nieuwe combinaties. Deze manier van Open innoveren lijkt dan ook op knip- en plakwerk met verschillende elementen. In dit model *wheelen en dealen* bedrijven met elkaar, geven elkaar opdrachten, ruilen of bundelen licenties, investeren in *spin offs* en andere starters, of kopen octrooien op een veiling. De *principal-agent*-relatie staat hier centraal, ofwel de verhouding tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Het bijpassende coördinatiemechanisme is de markt, met bijbehorende verschijnselen als prijsbepalingen, contracten, onderhandelingen, monitoring van geleverde prestaties en uitspraken van de rechter als er conflicten rijzen. Inkopend innoveren werkt dus vooral goed wanneer de markt voor innovatie-input (kennis, rechten, kapitaal of vindingen) goed werkt. Dat vergt in ieder geval lage transactiekosten, transparantie van de markt en heldere intellectuele eigendomsrechten.

Collaboratief innoveren

Wanneer bedrijven collaboratief innoveren, dan gaan zij een (veelal langdurig) samenwerkingsverband aan om gezamenlijk een innovatie tot stand te brengen. Meerdere partijen hebben hier een inbreng. De uitkomsten van het traject zijn tamelijk open; er is wel een gemeenschappelijk doel, maar dat is meestal nog niet zeer gespecificeerd. Goede afspraken over wederzijdse verwachtingen en verdeelsleutels voor de inbreng en de te verwachten resultaten zijn hier cruciaal. Ook reciprociteit, vertrouwen en reputatie zijn essentiële mechanismen om succesvol allianties op te bouwen. Voor collaboratief innoveren is het van groot belang dat partijen in staat zijn om allianties te sluiten; dat zij elkaar weten te vinden, dat zij mogen samenwerken met elkaar, dat zij er de goede modellen voor hebben en dat zij er de vaardigheden voor bezitten. Dat laatste behelst bijvoorbeeld het vermogen cultuurverschillen te overbruggen of interdisciplinaire samenwerkingsprojecten te managen.

Openbaar innoveren

De partijen die Openbaar innoveren, geven hun innovaties zonder enig voorbehoud prijs aan de openbaarheid. Daardoor kunnen anderen verder voortborduren op hun innovatie. Vaak zijn dit individuele gebruikers, maar het komt ook voor onder bedrijven, bijvoorbeeld in zich snel ontwikkelende sectoren. Met openbaar innoveren maken vele handen licht werk en verbeteren de prestaties van het hele netwerk. Met de innovatie zelf kan men vaak geen geld verdienen, maar er zijn andere beloningen voor openbare innovatie: de intrinsieke beloning van het innoveren, van het precies kunnen maken wat je nodig hebt, of die van de reputatie in het netwerk. Bedrijven kunnen bovendien rond openbare innovaties economisch renderende activiteiten ontwikkelen: ondersteunende dienstverlening of versnelling van het eigen innovatieproces. Openbaar innoverende partijen moeten in vrijheid kunnen innoveren en hebben vooral een goede toegang tot elkaar en dus het internet nodig.

3. Beleid voor Open innovatie

Beleid voor innovatie hoort op de praktijk van innovatie aan te sluiten. Daarbij is het uitgangspunt dat de overheid niet op de stoel van bedrijven kan en mag gaan zitten. Bedrijven moeten zelf beslissen over hun innovatiestrategie en -vorm. Maar de overheid moet wel knelpunten wegnemen waar deze zich voordoen, en stimuleren dat kansen worden benut. De AWT vindt dat er door de trend van Open innovatie verschillende redenen zijn voor overheidsoptreden. Deels speelt de overheid al op deze ontwikkelingen in en stelt de AWT aanpassingen voor. In andere gevallen stelt de AWT nieuw beleid voor. De legitimiteit van overheidsoptreden is drieledig: Ten eerste moet de overheid met haar eigen wet- en regelgeving aan innoverende bedrijven de ruimte geven. Ten tweede kan overheidsoptreden wenselijk zijn wanneer zich marktfalen voordoen, zoals informatietekorten of *spill overs*. Tot slot heeft zij een taak wanneer Nederlandse bedrijven kansen op innovaties mislopen • bijvoorbeeld door competentietekorten. De aanbevelingen voor beleidswijzigingen zijn geordend volgens de volgende lijnen:

- Verbreding van het innovatiebeleid
- Beleid voor samenwerking en alliantievorming
- Beleid voor Intellectueel Eigendom en Mededinging

Open innovatie is een veelomvattend en alles doorsnijdend fenomeen, dat louter gedijt in een innovatief ecosysteem. Alle betrokken partijen moeten de bereidheid hebben bij te dragen aan een positief klimaat. Dit advies richt zich echter vrij exclusief op de overheid in deze, omdat het nu eenmaal de taak van de AWT is om Regering en Staten Generaal te adviseren over het overheidsbeleid.

Verbreding van het innovatiebeleid

Open innovatie maakt meer nog dan voorheen duidelijk, dat het lineaire model van innovatie niet aansluit bij de praktijk. Innovatie is een cyclisch proces, met input van steeds verschillende partijen en met constante terugkoppelingen. Innovatie verloopt niet volgens een vaste lijn van fundamenteel, naar toegepast- en vervolgens markt- onderzoek, maar verloopt grillig en combineert allerlei typen kennis van diverse partijen. Innovatie is niet voorbehouden aan R&D, maar komt tot stand in samenwerking

met marketingspecialisten, gebruikers- en consumentenvertegenwoordigers, concurrerende ondernemingen of leveranciers. Het Europese en Nederlandse stimuleringsbeleid voor innovatie gaat echter nog wel steeds uit van een lineair verloop. De overheid moet daarom echt doorzetten met de integrale benadering van innovatie, in alle details van de beleidsuitvoering.

Een meer integrale benadering is met name nodig waar het de inbreng van eindgebruikers bij innovatie betreft. Klanten vormen immers een steeds belangrijker bron voor innovatie. Bedrijven moeten gebruikers op creatieve manieren kunnen inschakelen en 'aftappen' • via innovatief marktonderzoek, door in contact te treden met gebruikersgemeenschappen of door ontwerpinstrumentarium aan te bieden aan klanten. Modellen hiervoor ontbreken vaak, net als de competenties bij bedrijven om hiervan een succes te maken. Gebruikers zelf lopen zo nu en dan tegen blokkades op wanneer zij in openbare gemeenschappen innoveren. Dan worden zij bijvoorbeeld door een multinational aangeklaagd, terwijl zij volstreekte openbaarheid betrachten en operen zonder winstoogmerk. Dat gebeurt veelal rond digitale producten in de creatieve sector, wanneer gebruikers samplen en fragmenten gebruiken waarop auteursrechten rusten. De overheid zou deze obstakels moeten wegnemen en zelfs de ontwikkeling van modellen voor openbare innovatie dienen te ondersteunen.

De noodzaak van verbreding van het innovatiebeleid geldt helemaal voor zelfstandig ondernemerschap. Ondernemerschap is zonder meer een belangrijke factor in het ecosysteem voor innovatie. Er is al het nodige beleid ontwikkeld voor het oplossen van knelpunten en het bevorderen van ondernemerschap. Met name de zelfstandigen zonder personeel ondervinden echter nog veel hindernissen. Daardoor komt hun potentiële bijdrage aan het innovatieklimaat niet goed tot zijn recht. Die obstakels bevinden zich vooral op het fiscale vlak en in de regelgeving voor sociale zekerheid. Uitgangspunt zou moeten zijn dat de overheid gelijke ondersteuning biedt aan werknemers, zelfstandigen en werkgevers in de organisatie van hun arbeid.

Aanbeveling 1: Voer de integrale benadering van innovatie verder door

- Zet de pleidooien voor verbetering van de Europese regels voor staatssteun door. Zorg dat er één brede categorie voor *Research, Development & Innovation* wordt erkend als door de overheid te ondersteunen onderzoeks- en innovatieprojecten. Vertaal de vigerende Brusselse regels ondertussen zo ruimhartig mogelijk. Zoek in het Nederlandse innovatiestimuleringsbeleid de grenzen op, en ondersteun bedrijven ook actief bij het kunnen voldoen aan de Europese regels.
- Start in Nederland beleidsexperimenten met het stimuleren van de stappen in innovatieprocessen die dicht bij de markt plaatsvinden. Denk bijvoorbeeld aan het ondersteunen van 'Innovatie centra', waarin alle bij een innovatie betrokken partijen interdisciplinair met elkaar aan een project kunnen samenwerken; onderzoekers, ontwikkelaars, designers, ergonomen, marketeers en eindgebruikers.
- Draag ook zorg voor een uitvoeringspraktijk die de integrale benadering van innovatie recht doet. Let bijvoorbeeld goed op bij de selectiecriteria en samenstelling van beoordelingscommissies voor te stimuleren innovatieprojecten.

Aanbeveling 2: Meer aandacht en ruimte voor gebruikers in het innovatiebeleid

- Start beleidsexperimenten voor het vaker en beter inschakelen van gebruikers bij innovatietrajecten van bedrijven. Doe dat binnen de kaders van het bestaande innovatiebeleid en zet de uitvoering daarvan op afstand. De experimenten dienen vooral om de kennisontwikkeling te stimuleren zodat zich een instrumentarium ontwikkelt voor samenwerking tussen bedrijven en gebruikers. Denk daarbij aan internetplatforms met ontwerpsoftware, 'open laboratoria', innovatiesalons of nieuwe vormen van gebruikers- en marktonderzoek.
- Start tevens beleidsexperimenten rond het ondersteunen van openbaar innoverende gebruikersgemeenschappen. Denk bijvoorbeeld aan het uitloven van een prijs, zoals de 'Prijsgeef'-prijs voor de meest lonende, vrijelijk openbaar gemaakte, innovatie. Of fungeer
 - op hun verzoek
 - als incubator van open gemeenschappen in de startfase. Werk mee aan het stellen van de kaders, het formuleren van projectdoelen en standaarden, of het ontwikkelen van een eerste prototype. Zet ook hier de uitvoering op afstand. Kijk voor een concrete uitwerking naar de regeling voor Digitale Pioniers.
- Draag verder zorg voor het verzamelen en verspreiden van kennis en *best practices* over gebruikersinnovatie en de inschakeling van gebruikers in innovatieprocessen van bedrijven. Maak de impact van het fenomeen gebruikersinnovatie beter inzichtelijk door het op te nemen in de reguliere statistieken.

Aanbeveling 3: Promoot en faciliteer zelfstandig ondernemerschap

- Vereenvoudig de bestaande regelgeving rond zelfstandig ondernemerschap en verlaag de administratieve lasten voor zelfstandigen. Stel de fiscale regels nog verder bij, zodat het beginnen van een bedrijf aantrekkelijk wordt. De regels rond de fiscale voordelen van het zelfstandig ondernemerschap moeten voor ondernemingen in de beginfase eenvoudig, helder en ruimhartig zijn.
- Toets nieuwe regels, vooral op het vlak van sociale zekerheid, op hun neutraliteit voor werknemers tegenover zelfstandigen. Daar waar de overheid werknemers in loondienst ondersteunt bij levensloopkeuzen, zou zij dat ook moeten doen bij ZZPers (Zelfstandigen Zonder Personeel). Om de positie van zelfstandige ondernemers goed op het netvlies te krijgen, pleit de AWT voor een tijdelijke (bijv. voor 5 jaar) Zelfstandigen Effect Rapportage (ZER) van sociaal-economische regelgeving.

Samenwerking en alliantievorming tussen organisaties

Samenwerken is de kern van Open innovatie. Bedrijven zoeken doorgaans zelf de meest geschikte partners en ontwikkelen gezamenlijk modellen daarvoor. Niettemin kan en moet de overheid wel bijdragen aan het ontstaan van bloeiende netwerken tussen bedrijven. Beleid voor *hot spots* zou daarbij de kernactiviteit van overheden dienen te zijn. Binnen *hot spots* moeten alle condities op lokaal, regionaal, nationaal en grensoverschrijdend niveau op elkaar zijn afgestemd • *von Kopf biss Fuss auf Innovation eingestellt*. Soms moet de overheid ook buiten de *hot spots* bedrijven een drempel overhelpen, vooral de middelgrote en kleinere ondernemingen • bijvoorbeeld met het organiseren van ontmoetingen of het (op verzoek) aanjagen van samenwerkingsverbanden.

Bedrijven moeten ook in staat zijn om allianties met elkaar en andere partijen aan te gaan. Daarvoor hebben zij verschillende competenties nodig. Het gaat om strategische en alliantievaardigheden en om juridische en financiële modellen voor samenwerking. Tevens gaat het om de competentie de interne organisatie zo te managen, dat hij geschikt wordt voor Open innovatie en medewerkers zo aan te sturen dat zij succesvol met andere partijen kunnen innoveren. De overheid kan een rol spelen door het bevorderen van kennisontwikkeling en competenties op deze punten en door het stimuleren van de verspreiding van modellen en *best practices*.

Aanbeveling 4: Versterk het beleid gericht op hot spots en ondersteun de totstandkoming van samenwerking

- Zet versterkt • maar selectief! • in op hot spots en lever als overheid (lokaal, regionaal, nationaal en internationaal) dát maatwerk waarvan partijen aangeven dat zij daar behoefte aan hebben. Laat dit maatwerk aansluiten bij de sleutelgebieden, zoals benoemd door het Innovatieplatform.
- Zet daarnaast versterkt in op het faciliteren van ontmoetingen en aangaan van nationale en internationale samenwerkingsrelaties • met name voor de koplopers en toepassers in het MKB. Hier is vaak sprake van een informatietekort dat door makel- en schakelactiviteiten verminderd wordt. Maak hierover afspraken met partijen als SenterNovem, de NFIA/EVD en Syntens.
- Stel een projectfonds in dat voorstellen van bedrijven ondersteunt voor het aanjagen van samenwerkingsverbanden rond duidelijk benoemde uitdagingen. Leg de uitvoering van dit projectfonds bij SenterNovem.

Aanbeveling 5: Versterk kennis en vaardigheden voor samenwerking

- Draag zorg voor de ontwikkeling, maar vooral ook de overdracht van kennis over samenwerking en alliantievorming voor innovatie. Draag ook zorg voor de opbouw van competenties, nodig voor Open innovatie:
 - Strategische vaardigheden; competenties op het gebied van strategische besluitvorming;
 - Alliantievaardigheden; het vermogen om succesvol samen te kunnen werken met externe partijen, en de uitwerking en uitwisseling van modellen voor samenwerking;
 - Organisatorische vaardigheden; het kunnen managen van de interne organisatie en werknemers, zodanig dat deze beter in staat zijn in netwerken te innoveren.
- Deze kennis en vaardigheden zijn vooral nodig in het MKB. Spreek brancheverenigingen, Syntens het centrum voor sociale innovatie en andere partijen met een brugfunctie naar het MKB hierop aan, en biedt ze daartoe ook de ruimte.

Beleid voor Intellectueel Eigendom en Mededinging

Een robuust en rechtszeker systeem voor intellectuele eigendomsrechten met lage transactiekosten is cruciaal voor Open innovatie. Daarbij nemen immers gezamenlijke kennisontwikkeling en handel in intellectueel eigendom een vlucht. De bestaande uitvoeringspraktijk komt onvoldoende aan deze voorwaarde tegemoet, omdat er vaak te veel en onduidelijke octrooirechten worden verleend. Dat brengt onzekerheid en hoge kosten met zich mee.

Het toenemend belang van Openbare innovatie vraagt bovendien om het opnieuw doordenken van de toegang tot kennis. Met name het auteursrecht is toe aan herbezinning op enkele punten. Vooral waar het digitale producten betreft, omdat bedrijven hun digitale producten vaak verzegelen. Het principe dat klanten of kopers met hun product mogen doen wat zij willen (bijvoorbeeld *samplen*), zeker als het voor niet-commercieel gebruik is, komt daardoor in de knel. Dat is principieel onjuist en het frustreert innovatie.

Er bestaat eveneens onduidelijkheid over de toepassing van de Mededingingswet in Europa en Nederland op Open innoverende conglomeraten van bedrijven, vooral wanneer zij trachten standaarden te zetten of Intellectuele eigendomsrechten te bundelen. Fundamentele herbezinning op het verband tussen beleid voor innovatie, mededinging en intellectueel eigendom is daarom nodig. Het is van belang de huidige onzekerheden in kaart te brengen en te doordenken wat de knelpunten kunnen worden wanneer partijen meer en meer open gaan innoveren.

Aanbeveling 6: Verhoog de kwaliteit van de uitvoeringspraktijk van octrooiverlening

De Nederlandse overheid dient zich in het bestuur van het EOB te blijven inspannen om het Europees Octrooibureau tot strengere beoordeling van octrooien aan te zetten. Daartoe zou naar de interne werkwijze van het EOB gekeken moeten worden, bijvoorbeeld naar de middelen die een *examiner* krijgt voor een afwijzing of toekenning. Ook zou zij moeten onderzoeken of het verhogen van de kosten van een afgewezen octrooiaanvraag mogelijk een effectieve en doelmatige prikkel kan geven om het overmatig aanvragen van octrooien tegen te gaan.

Aanbeveling 7: Bewaak de toegang tot kennis voor openbare innovatie

In EU en internationaal (OESO, WIPO) verband zou Nederland de discussie moeten blijven voeren over de toegang tot kennis voor openbaar innoverende partijen, zoals wetenschappers en gebruikers. Justitie heeft hier een rol als eerstverantwoordelijke voor het auteursrecht. In de discussie over vrijstellingen voor de wetenschap is ook OCW aan zet. EZ is hier vanuit haar verantwoordelijkheid voor het innovatiebeleid bij betrokken. Prioriteit verdient daarbij de wet- en regelgeving die innoverende gebruikers en kunstenaars de toegang tot digitale producten verhindert. Uitgangspunt moet zijn dat het recht om voort te borduren op bestaande werken ook in praktische zin mogelijk moet zijn. Dit stelt dus grenzen aan de mate van 'verzegeling' die aan digitale content in de informatie- en cultuursectoren gegeven kan worden. Waar zich conflicten voordoen tussen openbare gemeenschappen en bedrijven moet de overheid zorg dragen voor een juridisch *level playing field*.

Aanbeveling 8: Verduidelijk de relatie tussen IE en Mededinging door een brede discussie

Start samen met de meest betrokken instanties • zoals de Europese Commissie, de NMa, het Europese Octrooibureau en het Octrooicentrum Nederland, bedrijvenverenigingen als VNO-NCW/MKB-Nederland en UNICE, en vertegenwoordigers van kennisinstellingen zoals VSNU, EUA en EARTO • een brede discussie over de relatie tussen Intellectueel Eigendomsrechten, Mededinging en Innovatie. Daarbij zou aan de orde moeten komen in hoeverre de ontwikkeling richting meer Open innoveren vraagt om een beleidsmatige reactie op onzekerheden rond mededinging en intellectueel eigendom. De grootscheepse hearing die het *Department of Justice* en de *Federal Trade Commission* van de VS in 2003 wijdden aan deze onderwerpen, acht de AWT een aansprekend voorbeeld en inspiratiebron hiertoe.

Het ecosysteem vergt voortdurend onderhoud

Deze aanbevelingen laten onverlet dat er verschillende cruciale condities zijn die de overheid op peil moet houden: Open innovatie vergt een steeds hogere scholingsgraad van de bevolking en een solide publieke kennisinfrastructuur met voldoende middelen om te bouwen aan het Nederlandse kennisvermogen. Maar ook een uitmuntende ICT-infrastructuur, een high trust omgeving waarin vertrouwen tussen ondernemingen kan gedijen, en een goed werkende kapitaalmarkt. Bovenal heeft de trend van Open innovatie een open overheid nodig. Deze ontwikkeling vergt immers dat alle partijen hun rol in het innovatieve ecosysteem optimaal vervullen. De overheid zal in haar verschillende hoedanigheden • als regelgever, marktordenaar en dienstverlener, maar zeker ook als grote klant en gebruiker • belangrijke bijdragen moeten leveren aan het ecosysteem dat steeds meer open gaat innoveren. In een wereld van Open innovatie dient iedereen opening van zaken te geven.